VAN VISIE NAAR WERKELIJKHEID

Een kleinschalige ontwikkeling van de leefregio

Inleiding — Waar ontwikkeling begint

De voorgaande essays hebben vanuit verschillende invalshoeken onderzocht hoe de kwaliteiten van de Euregio Maas-Rijn kunnen worden verbonden tot een leefbare regio. *Impuls Extra* heeft de regionale mogelijkheden in beeld gebracht, *Thermische Zorg* heeft een concrete zorg- en herstelopgave verkend, *Zorg als onderdeel van het leven* heeft een samenhangend zorgmodel beschreven en *De Leefregio* heeft onderzocht hoe dit ruimtelijk vorm kan krijgen. Daarmee is een ontwikkelingsrichting zichtbaar geworden. De volgende vraag is hoe deze gedachte werkelijkheid kan worden.

Daarvoor hoeft niet eerst een volledig regionaal plan te worden vastgesteld, noch hoeft de gehele Euregio zich vooraf achter één ontwikkelingsmodel te scharen. Een dergelijke benadering zou de verwezenlijking afhankelijk maken van een groot aantal bestuurlijke, financiële en organisatorische beslissingen voordat er iets concreets kan ontstaan. Het ligt meer voor de hand om te beginnen bij een beperkte, uitvoerbare opgave die aansluit op bestaande kwaliteiten en waarvan de betekenis in de praktijk kan worden onderzocht.

De leefregio hoeft dus niet als voltooid geheel te worden ontworpen. Zij kan ontstaan vanuit een eerste initiatief dat laat zien hoe wonen, zorg en de dagelijkse omgeving elkaar kunnen versterken. De ervaringen die daaruit voortkomen, kunnen vervolgens richting geven aan verdere ontwikkeling.

Beginnen vanuit particulier initiatief

Een eerste stap kan worden gezet door een particuliere initiatiefnemer, een vastgoedeigenaar, een zorgprofessional of een kleine groep samenwerkende partijen. Zij kunnen een concrete locatie onderzoeken en nagaan welke mogelijkheden daar bestaan om zelfstandig wonen en passende ondersteuning met elkaar te verbinden. Daarmee hoeft niet te worden gewacht op een omvangrijk publiek programma of een volledig uitgewerkte Europese zorgstructuur.

Particulier initiatief betekent daarbij niet dat de zorg uitsluitend particulier moet worden gefinancierd of georganiseerd. Het gaat erom dat de ontwikkeling vanuit een concrete opgave op gang komt, terwijl de zorgverlening wordt verbonden met de daarvoor geschikte professionals en organisaties. Afhankelijk van de gekozen functies kunnen ook gemeenten, zorgaanbieders, verzekeraars en andere partijen nodig zijn. De precieze organisatie en financiering moeten aansluiten op de geldende regelgeving en op de mogelijkheden van de locatie.

Het onderscheid tussen vastgoed en zorgverlening is daarbij van belang. Een geschikt gebouw en een aantrekkelijke woonomgeving vormen nog geen werkend zorgconcept. Er moet ook duidelijkheid bestaan over de zorgvraag, de personele bezetting, de verantwoordelijkheden, de exploitatie en de continuïteit van de ondersteuning. Juist door deze onderdelen vanaf het begin in samenhang te onderzoeken, kan worden vastgesteld of het initiatief werkelijk levensvatbaar is.

LIGHT-CARE — Een eerste woonomgeving

LIGHT-CARE ligt voor de hand als eerste concrete ontwikkeling, omdat zij uitgaat van zelfstandig wonen en de verbinding met de bestaande gemeenschap. Een geschikte boerderij, een bestaand wooncomplex of een gebouw in een dorp kan worden onderzocht op de mogelijkheid om zelfstandige woningen te combineren met gedeelde ruimten en buitenvoorzieningen. De bestaande bebouwing en de plaatselijke omstandigheden vormen daarbij het vertrekpunt; nieuwbouw is pas aan de orde wanneer aanpassing geen passende oplossing biedt.

De woonomgeving moet mensen de mogelijkheid bieden hun eigen leven te leiden, zonder dat ondersteuning onnodig de plaats inneemt van zelfstandigheid. Gemeenschappelijke voorzieningen kunnen ontmoeting bevorderen, terwijl bewoners over een eigen woonruimte blijven beschikken. De huisarts en aanvullende eerstelijnszorg moeten bereikbaar zijn en de verbinding met andere vormen van ondersteuning moet vooraf worden georganiseerd.

Een eerste project kan op beperkte schaal onderzoeken hoe deze woonvorm functioneert. Daarbij gaat het niet alleen om de bouwkundige geschiktheid, maar ook om de ervaringen van bewoners, de praktische behoefte aan ondersteuning, de organisatie van het dagelijks beheer en de financiële haalbaarheid. De uitkomsten maken duidelijk welke voorwaarden essentieel zijn en welke onderdelen eventueel op andere locaties toepasbaar zijn.

MEDIUM-CARE — Herstel in aansluiting op bestaande zorg

MEDIUM-CARE vraagt om een andere voorbereiding. Herstel en revalidatie brengen specifieke eisen met zich mee op het gebied van deskundigheid, behandeling, begeleiding en verblijf. Daarom ligt het voor de hand om eerst bestaande herstelvoorzieningen, zorglocaties en mogelijke samenwerkingspartners te onderzoeken, in plaats van onmiddellijk een nieuw complex te ontwikkelen.

Een particulier initiatief kan hier een rol spelen door een geschikte omgeving beschikbaar te maken, bestaande functies met elkaar te verbinden of een aanvullende voorziening te realiseren waar een aantoonbare behoefte bestaat. De medische verantwoordelijkheid en de organisatie van de zorg moeten daarbij helder zijn geregeld. Ook moet worden vastgesteld welke zorgactiviteiten verantwoord kunnen worden aangeboden en welke investeringen en personele capaciteit daarvoor nodig zijn.

Thermische voorzieningen kunnen deel uitmaken van een dergelijke ontwikkeling wanneer zij passen bij de zorgvraag en de plaatselijke mogelijkheden. Hun aanwezigheid is echter geen voorwaarde voor MEDIUM-CARE en mag niet vooruitlopen op de medische en economische onderbouwing. Het uitgangspunt blijft een herstelomgeving die haar functie ontleent aan de zorg die er daadwerkelijk wordt verleend.

LIGHT-CARE en MEDIUM-CARE hoeven niet gelijktijdig te worden gerealiseerd. Wel is het zinvol om hun onderlinge relatie vanaf het begin te onderzoeken. Zo kan een eerste woonproject ervaring opleveren met de behoeften van bewoners, terwijl tegelijkertijd wordt verkend hoe bestaande herstelvoorzieningen daarop kunnen aansluiten.

Van initiatief naar een werkende praktijk

De ontwikkeling begint met de keuze van een concrete locatie en een nauwkeurige beoordeling van de mogelijkheden. De bestaande bebouwing, de lokale zorgvraag, de bereikbaarheid, de woonomgeving en de beschikbare voorzieningen moeten in samenhang worden onderzocht. Vervolgens kan een kleine initiatiefgroep worden gevormd waarin de noodzakelijke kennis over vastgoed, architectuur, zorg en bedrijfsvoering aanwezig is.

Op basis daarvan wordt een haalbaar plan opgesteld waarin de investeringen, de exploitatie, de personeelsbehoefte en de verantwoordelijkheden zijn vastgelegd. Ook moet duidelijk zijn welke vergunningen en zorgafspraken nodig zijn voordat bewoners worden ontvangen of zorg wordt verleend. Een eerste project is pas een zinvolle proef wanneer niet alleen het ruimtelijke concept, maar ook de dagelijkse werking verantwoord kan worden georganiseerd.

Na de start moet worden beoordeeld of de beoogde kwaliteit daadwerkelijk wordt bereikt. Ervaringen van bewoners en zorgverleners, de toegankelijkheid van ondersteuning, de samenwerking met bestaande voorzieningen en de financiële resultaten leveren daarvoor belangrijke informatie. Niet iedere aanvankelijke veronderstelling zal in de praktijk standhouden. Juist daarom moet een eerste ontwikkeling voldoende ruimte bieden om te leren en waar nodig bij te sturen.

De uitkomsten bepalen vervolgens of uitbreiding wenselijk is en onder welke voorwaarden zij kan plaatsvinden. Daarmee ontstaat geen vooraf vastgelegde blauwdruk, maar een ontwikkelingsproces waarin volgende stappen voortkomen uit aantoonbare behoeften en opgedane ervaring.

Van lokale ontwikkeling naar regionale samenhang

Een eerste initiatief krijgt een bredere betekenis wanneer het vanaf het begin rekening houdt met de mogelijke verbindingen buiten de eigen locatie. De voedselvoorziening kan aansluiten op regionale producenten, de energievoorziening kan worden afgestemd op plaatselijke bronnen en medewerkers kunnen gebruikmaken van bestaande woonmogelijkheden in de omgeving. Ook samenwerking met onderwijs, onderzoek en andere zorgvoorzieningen kan bijdragen aan de ontwikkeling van kennis en werkgelegenheid.

Deze relaties hoeven niet allemaal bij de start te worden gerealiseerd. Wel is het van belang dat zij bij de keuze en inrichting van de locatie worden meegewogen, zodat latere samenwerking niet onnodig wordt bemoeilijkt. De regio kan zo profiteren van initiatieven die lokaal beginnen, maar niet uitsluitend op hun eigen functioneren zijn gericht.

Voor de Euregio Maas-Rijn ontstaat daarmee een mogelijkheid om geleidelijk grensoverschrijdende samenwerking op te bouwen. Wanneer een eerste project zijn waarde heeft aangetoond, kan worden onderzocht welke onderdelen ook aan de andere kant van de grens toepasbaar zijn en welke afspraken daarvoor nodig zijn. De verschillende nationale zorgstelsels blijven daarbij een praktische realiteit waarmee rekening moet worden gehouden. Europese samenwerking groeit niet door de verschillen te negeren, maar door te ontdekken waar bestaande voorzieningen elkaar kunnen aanvullen.

Architectuur als onderdeel van de ontwikkeling

De architectonische opgave begint bij de concrete plaats en de mensen die er zullen wonen of herstellen. De bestaande bebouwing, de landschappelijke omstandigheden en de gewenste verhouding tussen zelfstandigheid en gemeenschappelijkheid bepalen mede welke ingrepen nodig zijn. Een vooraf gekozen vorm of stijl kan daarvoor geen universeel antwoord bieden.

De architect werkt in dit proces samen met de initiatiefnemers, toekomstige gebruikers en betrokken zorgprofessionals. De ruimtelijke mogelijkheden worden onderzocht in relatie tot het gebruik, de dagelijkse organisatie en de financiële voorwaarden. Zo wordt voorkomen dat een aantrekkelijk ontwerp wordt ontwikkeld waarvoor later blijkt dat de zorg niet goed kan worden georganiseerd of de exploitatie niet haalbaar is.

Wanneer het initiatief eenmaal functioneert, kan de ervaring met het gebouw en zijn omgeving richting geven aan volgende projecten. Niet door overal hetzelfde model te herhalen, maar door te onderscheiden welke uitgangspunten bruikbaar zijn en welke oplossingen afhankelijk blijven van de plaats. De ontwikkeling van de leefregio krijgt zo een architectonische betekenis die niet uitsluitend in de gebouwen ligt, maar in de wijze waarop zij het dagelijks leven ondersteunen.

Slot — Een leefregio die zich ontwikkelt

De betekenis van de vijf essays ligt uiteindelijk niet in het presenteren van een voltooid plan voor de Euregio Maas-Rijn. Zij ligt in het zichtbaar maken van een samenhangende ontwikkelingsrichting en in het aanwijzen van een mogelijke eerste stap. De regionale kwaliteiten, de zorgbehoefte, de ruimtelijke mogelijkheden en de organisatie van het dagelijks leven kunnen elkaar versterken, mits hun onderlinge relaties ook in de praktijk worden onderzocht.

Een kleinschalig particulier initiatief kan daarvoor een begin vormen. LIGHT-CARE biedt de mogelijkheid om vanuit zelfstandig wonen en een vertrouwde omgeving te starten. MEDIUM-CARE kan vervolgens, in samenwerking met bestaande zorgvoorzieningen, worden ontwikkeld waar een passende herstelopgave en een haalbare organisatie aanwezig zijn. De ervaringen uit deze projecten kunnen duidelijk maken welke onderdelen uitbreiding verdienen en hoe verbindingen met andere plaatsen tot stand kunnen komen.

Daarmee verschuift de aandacht van het vooraf vastleggen van een eindbeeld naar het zorgvuldig ontwikkelen van een werkende werkelijkheid. De leefregio wordt niet gerealiseerd doordat alle onderdelen van tevoren zijn ontworpen, maar doordat initiatieven ontstaan die hun waarde bewijzen, van elkaar leren en geleidelijk een groter verband vormen.

Een leefregio ontstaat niet doordat zij in haar geheel wordt ontworpen, maar doordat haar samenhang in de werkelijkheid wordt ontwikkeld, beproefd en verder gedragen.

Daarmee eindigt de reeks niet met een nieuwe blauwdruk, maar met een handelingsperspectief: begin waar de mogelijkheden aanwezig zijn, onderzoek wat werkelijk werkt en laat de verdere ontwikkeling voortkomen uit wat de praktijk leert.

De tekst is ontwikkeld en geredigeerd in samenwerking met ChatGPT, op basis van de inhoudelijke uitgangspunten, kennis en visie van Robert Geurten / NOVIOTECTO. ChatGPT heeft daarbij gefunctioneerd als denk- en redactiepartner; de inhoudelijke verantwoordelijkheid en uiteindelijke positie berusten bij de auteur.

NOVIOTECTO — Robert Geurten

Oktober 2026